

4. Oplegnotitie Open Standaarden, adoptie

Vergadering:	Forum Standaardisatie, woensdag 27 september 2023
Agendapunt:	4
Documentnummer:	FS-20230927.4
Aan:	Forum Standaardisatie
Van:	Stuurgroep Open Standaarden
Datum:	Vrijdag 15 september 2023
Versie:	1.0
Bijlagen:	4D Agendering IV-meting en Monitor open standaarden, sponsorschap en aanwezigheid Forum-leden
Opsteller:	Bart Knubben

Samenvatting

I. Ter bespreking en besluitvorming

- A. Presentatie Monitor Open Standaarden 2023 op hoofdlijnen
- B. Presentatie Meting Informatieveiligheidsstandaarden medio 2023
- C. Demonstratie en toelichting PDFchecker
- D. Agendering IV-meting en Monitor open standaarden, sponsorschap en aanwezigheid

II. Ter kennisname

- E. Kennisplatform API's (voor betere, snellere gegevensuitwisseling)
  - Update intentieverklaring API Strategie
- F. Openbaar en toegankelijk
  - Naar een stelsel standaarden voor metadatering van overheidsinformatie
  - Nieuwe Norm Voorkeursformaten van het Nationaal Archief
  - Wet open overheid en digitaal toegankelijk publiceren van overheidsinformatie
- G. Semantiek
  - Keukentafelsessie
  - Onderzoek inventarisatie initiatieven semantische standaardisatie
  - Learning community
  - Doing community
  - Handreiking voor bestuurders en voor beleidsmaker/wetgevingsjurist
- H. Internet- en beveiligingsstandaarden
  - Contact met Microsoft over onvolledige ondersteuning van DANE (vertrouwelijk e-mailtransport)
  - Interoperabiliteit van berichten-apps
  - Onderzoek CBS: Bedrijven maken steeds vaker gebruik van internetstandaarden
  - Presentaties en bijeenkomsten
- I. Overig
  - Inbreng SURF voor verkiezingen 2023
  - Beschikbaarheid NEN/ISO-standaarden

I. Ter bespreking en besluitvorming

Ad A. Presentatie Monitor Open Standaarden 2023 op hoofdlijnen

Het Forum Standaardisatie wordt gevraagd om:

kennis te nemen van de presentatie over de hoofdlijnen en hierop te reageren, zodat dit meegenomen kan worden in de notitie Duiding en Maatregelen Monitor Open Standaarden 2023.

Toelichting

Siwert de Groot en Joost Vreuls (ICTU) presenteren de hoofdlijnen van de laatste Monitor Open Standaarden 2023. Het definitieve rapport staat op de agenda van het Forum Standaardisatie op 13 december 2023 met een notitie Duiding en Maatregelen.

Ad B. Presentatie Meting Informatieveiligheidsstandaarden medio 2023

Het Forum Standaardisatie wordt gevraagd om:

1. kennis te nemen van de resultaten van de Meting Informatieveiligheidsstandaarden medio 2023;
2. mee te denken over mogelijk acties (vooral ook richting de eigen achterban) om de adoptie van de verplichte informatieveiligheidsstandaarden verder te bevorderen.

Toelichting

Forum Standaardisatie onderzoekt ieder half jaar met behulp van Internet.nl het gebruik van verplichte standaarden voor de beveiliging van websites en e-mail bij overheidsorganisaties, en bekijkt of deze via IPv6 bereikbaar zijn. Voor deze standaarden heeft het Overheidsbreed Beleidsoverleg Digitale Overheid (OBDO) [overheidsbrede streefbeeldafspraken met uiterste implementatiedata](#) gemaakt.

Tijdens de Forum-vergadering worden de resultaten van de laatste meting informatieveiligheidsstandaarden gepresenteerd. De rapportage van deze meting met daarin de resultaten en aanbevelingen wordt ook naar het Overheidsbreed Beleidsoverleg Digitale Overheid (OBDO).

Ad C. Demonstratie en toelichting PDFchecker

Het Forum Standaardisatie wordt gevraagd om:

1. kennis te nemen van de PDFchecker;
2. de PDFchecker onder de aandacht te brengen van de eigen achterban.

Toelichting

PDFchecker (pdfchecker.nl) is een webapplicatie waarmee je PDF-bestanden op digitale toegankelijkheid kan testen. Sinds het [Tijdelijk besluit digitale toegankelijkheid overheid](#) vijf jaar geleden in werking trad, blijken de PDF-bestanden op websites van de overheid het grootste struikelblok te zijn om aan de wetgeving te voldoen. Sinds 2018 is er grote behoefte aan softwareondersteuning om PDF-bestanden te kunnen checken op digitale toegankelijkheid. De digitale werkplekken van de overheid bieden deze ondersteuning onvoldoende.

Daarom liet BFS met financiering van het Innovatiebudget Digitale Overheid een gebruikersvriendelijke toegankelijkheids-checker voor PDF bouwen, om vrij beschikbaar te stellen aan alle medewerkers van de overheid. [Pleio](#) ontwikkelde deze PDF checker in samenwerking met het Belgische bedrijfje [DualLab](#) (specialisten in PDF-validatie) in opdracht van BFS. Begin oktober 2021 ging PDFchecker live op pdfchecker.nl. Inmiddels wordt deze over de breedte van de overheid gebruikt.

PDFchecker is bedoeld als hulpmiddel voor auteurs, om digitale toegankelijkheidsproblemen te vinden tijdens de redactie van een document. PDFchecker is nadrukkelijk niet bedoeld en niet geschikt om te *bewijzen* dat een document digitaal toegankelijk is. Alleen een menselijke expert kan namelijk een bewijs van digitale toegankelijkheid leveren.

Er bestaan digitale toegankelijkheidscheckers voor PDF-bestanden van private aanbieders, zoals Adobe Acrobat en PAC 2021. PDFchecker onderscheidt zich van het marktaanbod:

1. PDFchecker richt zich op niet-technische gebruikers die weinig kennis hebben van digitale toegankelijkheid. Het geeft gebruikersvriendelijke foutboodschappen in het Nederlands die proberen aan te geven hoe je de fouten in het (Word of LibreOffice) brondocument op moet lossen.
2. PDFchecker is als webapplicatie vrij beschikbaar voor iedereen. Het kost niks, je hoeft niks te installeren en hoeft geen account aan te maken. Dit helpt gebruikers bij de overheid die geen applicaties op hun digitale werkplek kunnen en mogen installeren.
3. PDFchecker is gehost in Nederland in het datacenter van ODC Noord. De geteste PDF-bestanden worden niet opgeslagen of geanalyseerd voor andere doeleinden.
4. PDFchecker is 100% open source. Je mag de code (op Github en Gitlab) vrij gebruiken, ook in diensten en producten van derden. Het doel is om de markt te helpen, niet om de markt te ondermijnen.

5. PDFchecker test zowel PDF/UA eisen (Matterhorn protocol) als een aantal belangrijke WCAG 2.1 criteria. Met AI technieken proberen we ook een aantal complexere WCAG 2.1 criteria te testen waarbij semantiek en intentie een rol speelt, en die niet door bestaande tools getest worden. Bijvoorbeeld, een regel die als kop bedoeld lijkt te zijn maar niet als kop is gecodeerd.

Ad D. Agendering IV-meting en Monitor OS, en aanwezigheid

[bijlage: 4D]

Vraag aan ieder Forum-lid om:

1. een update te geven over het verspreiden en agenderen van de monitor Open Standaarden en van de IV-meting onder zijn/haar achterban;
2. kennis te nemen van het overzicht van de aanwezigheid.

Toelichting

1. In de bijlage treft u een overzicht aan van de huidige stand van zaken, voor zover bekend, met betrekking tot de verspreiding en agendering van de Monitor Open Standaarden en van de laatste meting informatieveiligheidsstandaarden (hierna: IV-meting).
  - A. De leden van het Forum Standaardisatie hebben afgesproken dat ieder Forum-lid de Monitor Open Standaarden en IV-meting actief onder de aandacht brengt bij zijn/haar eigen achterban.
    - 1) Monitor 2022: voor verspreiding kunt u gebruikmaken van de laatste monitor en daarin opgenomen managementsamenvatting zoals beschikbaar op de [pagina over de Monitor Open Standaarden](#) op de website van Forum Standaardisatie.
    - 2) IV-meting begin 2023: Deze is op 25 mei 2023 vastgesteld door OBDO. Op 6 juni is het nieuwsbericht "[Overheid voldoet in huidig tempo pas in 2030 aan informatieveiligheidsstandaarden](#)" gepubliceerd.
  - B. Daarnaast hebben de leden van het OBDO op 18 maart 2020 herbevestigd om de Monitor Open Standaarden en de IV-meting te agenderen in hun organisatie en hun achterban, inclusief verschillende gremia waar beleid wordt ontwikkeld met een sterke ICT-component. Ook herbevestigden zij aan te sturen op het opnemen van eventuele 'leg uit' in het jaarverslag van hun organisatie dan wel de jaarverslagen van hun achterban.
2. Daarnaast is een overzicht bijgevoegd van de aanwezigheid van de Forum-leden bij Forum-vergaderingen sinds 9 maart 2022.

II. Ter kennisname

Ad E. Kennisplatform API's (voor betere, snellere gegevensuitwisseling)

Bureau Forum Standaardisatie (BFS) is trekker binnen het Kennisplatform API's van de werkgroep Strategie en Beleid en neemt zitting in de stuurgroep van het kennisplatform. Sinds eind 2022 is de organisatie van de werkgroep Strategie en Beleid vanuit het actieplan "[Data bij de Bron](#)" versterkt zodat er ook een daadwerkelijke strategie en opgehaalde ideeën uitgewerkt kunnen worden. In [mei](#), [juni](#) en [juli](#) 2023 is de werkgroep Strategie en Beleid bijeengekomen om de API-strategie te herzien. Dit was nodig om de strategie beter te laten aansluiten op opkomende ontwikkelingen en bestuurlijke behoeften. De stuurgroep 'Data bij de Bron' zal de vernieuwde onderdelen van de API-strategie eind september 2023 vaststellen. Voordat dit gebeurt, worden deze onderdelen eerst ter publieke consultatie voorgelegd. De vernieuwde delen van de API strategie zijn [hier](#) en [hier](#) te lezen.

Update intentieverklaring API Strategie

In juni 2023 heeft de werkgroep Strategie en Beleid de vorig jaar vastgestelde [intentieovereenkomst](#) tekstueel aangepast om meer ondertekenaars aan te trekken. De tekstuele aanpassing in de overeenkomst biedt nu meer flexibiliteit in de opslag en publicatie van API's. Dit sluit aan bij de strategie om op [developer.overheid.nl](#) (DON) geen directe opslag van API-informatie te faciliteren, maar in plaats daarvan te vertrouwen op gefedereerde catalogi, zoals die van [data.overheid.nl](#), en op DON een specifieke weergave van deze informatie te bieden. Ondertekenaars van deze overeenkomst willen dat de digitale overheid gegevens en data veiliger en efficiënter uitwisselt, door applicaties zoveel mogelijk te scheiden van de data en deze data bij de bron te bewaren. Zo krijgen burgers, bedrijven en ketenpartners van de overheid toegang tot consistente data, zonder zich zorgen te hoeven maken over de complexiteit van de achterliggende systemen. Om deze data-uitwisseling mogelijk te maken, zijn goede platformen, API's en verplichte standaarden onmisbaar. De intentieovereenkomst [is ondertekend](#) door Forum Standaardisatie, Geonovum, Kadaster, Logius, RvIG, SVB en VNG. Namens Forum Standaardisatie tekende Larissa Zegveld de intentieovereenkomst en Rob van de Velde namens Geonovum.

Ad F. Openbaar en toegankelijk

'Openbaar en toegankelijk' is het nieuwe label voor de groep standaarden die voorheen bekend stonden als 'Data-, document-, en contentstandaarden'. Wij gebruiken deze nieuwe naam bij de indeling van de standaarden op de lijst, omdat deze het maatschappelijk doel van de standaarden beter weergeeft. Het label '[Openbaar en toegankelijk](#)' groepeert de volgende verplichte ('pas toe of leg uit'-) standaarden:

- [AdES Baseline Profiles](#) (voor digitale ondertekening van bestanden)
- [Digitotoegankelijk](#) (voor digitaal toegankelijk publiceren van informatie)
- [ODF](#) (voor het uitwisselen van bewerkbare documenten)

- [NEN-ISO PDF](#) (voor het uitwisselen van documenten met vaste pagina opmaak, niet bestemd voor verwerking door de ontvanger)
- [SKOS](#) (voor het uitwisselen van kennismodellen voor het vindbaar en interpreteerbaar publiceren van gegevens)

Daarnaast vallen [19 aanbevolen standaarden](#) onder het label 'Openbaar en toegankelijk'. Hier volgt een kort verslag van de activiteiten die tussen juni en september 2023 plaatsvonden, met relevantie voor de standaarden in deze groep.

Naar een stelsel standaarden voor metadatering van overheidsinformatie

Op 16 mei en 22 augustus nam BFS aan de bijeenkomsten over de governance van een stelsel standaarden voor metadatering voor overheidsgegevens. Deze bijeenkomsten brachten vertegenwoordigers van minBZK, minOCW, RDDI, Nationaal Archief, KOOP, NORA, ICTU, VNG en de Waterschappen bij elkaar. Doel van deze bijeenkomsten is om een beleid uit te zetten voor de verschillende standaarden voor metadatering die in gebruik of in ontwikkeling zijn bij de overheid, en een organisatie te vinden die de governance van het stelsel op zich kan nemen. BFS zal ook weer bijdragen aan de volgende bijeenkomst die voor 10 oktober 2023 gepland staat.

Nieuwe Norm Voorkeursformaten van het Nationaal Archief

BFS is betrokken bij de redactie van een nieuwe Norm Voorkeursformaten van het Nationaal Archief. Op 4 en 6 september vonden de laatste redactievergaderingen plaats, waarin de feedback van de redactiegroep op het concept van de Norm werd besproken. Ons doel is om ervoor te zorgen dat de Norm Voorkeursformaten van het Nationaal Archief zoveel mogelijk aansluit bij de lijst open standaarden van het Forum Standaardisatie. Dit voorkomt verwarring bij gebruikers die zich aan verschillende verplichtingen en normen moeten houden.

Wet open overheid en digitaal toegankelijk publiceren van overheidsinformatie

BFS heeft gesprekken met minBZK, [ACOI](#) en VNG over de problemen die organisaties ervaren met het digitaal toegankelijk publiceren van overheidsinformatie in het kader van de Wet open overheid. BFS ziet het gebrek aan adequate ondersteuning op de digitale werkplek als één van de belangrijkste knelpunten. Wij proberen de betrokken partijen (waaronder ook RDDI en Doc-Direkt) om tafel te krijgen om het probleem te agenderen bij SSC-ICT en (shared service organisaties van) gemeenten. Ons uiteindelijke doel is om ervoor te zorgen dat digitale werkplekken bij de overheid afdoende ondersteuning bieden voor digitaal toegankelijk publiceren, ook voor medewerkers die geen specialist zijn op het gebied van WCAG.

Ad G. Semantiek

Keukentafelsessie

Op 22 juni vond de Keukentafelsessie met Arre Zuurmond plaats, met speciale aandacht voor het Forum, standaardisatie, multidisciplinair samenwerken en semantiek. Tafelgasten en thema's voor het programma werden aangereikt door Bureau Forum Standaardisatie BFS), waaronder: Nathalie van Berkel (UWV), Larissa Zegveld (Forum en Kennisnet), Simone Kortekaas (Koninklijke Bibliotheek), Ronald Ossendrijver (Nationale Politie & strafrechtketen Architectuurraad), Barbera Veltkamp (MinBZK), Stan Basten (MinFin), Won van Deursen (IND), Ivar Timmer (Hogeschool van Amsterdam) en Hugo Aalders (SVB).

Sprekers gingen in gesprek in drie rondes: Standaardisatie en standaarden, wetsanalyse en de rol van de wetgever, en multidisciplinaire samenwerking.

De gehele video van de keukentafelsessie is na te zien op YouTube: [Terugblik keukentafelsessie #9: Drie oplossingsrichtingen voor het gat tussen beleid en uitvoering.](#)

BFS maakt op basis van de gemaakte beelden een aantal korte teasers van de bijeenkomst, welke beschikbaar komen via de website <https://www.forumstandaardisatie.nl/> en social media ter verder promotie en aandacht voor het onderwerp.

Onderzoek inventarisatie initiatieven semantische standaardisatie

Voor de GDI programmeringstafel gegevensuitwisseling is door Mariette Lokin (Hooghiemstra en partners) onderzoek gedaan naar, en een actueel overzicht en analyse gemaakt van, eerdere en nieuwe initiatieven op het gebied van semantische standaardisatie. BFS heeft hier input voor geleverd. Het conceptrapport is opgeleverd aan de opdrachtgever en wordt in oktober definitief verwacht.

Learning community

Recent is de leergemeenschap digitale vertalingen gelanceerd met HvA, UvA, RuG, Hanzehogeschool. Zij bieden kennis en studenten voor projecten waarin semantische vragen omtrent de betekenis en vertaling van wet en regelgeving naar de praktijk een rol spelen. De leergang wordt financieel ondersteund door iPartnerschap (BZK). Nieuwe opgedane kennis wordt verder ontwikkeld en weer ter beschikking gesteld aan de (overheids)praktijk. Tevens als input voor leermodules voor zittend kapitaal (op termijn). Vanuit BFS wordt de community actief gesteund en gepromoot.

Doing community

De doing community ("praktijkgemeenschap overheidsprojecten") is in oprichting, hierin worden de mensen en organisaties (o.a. J&V, BZK, IND, Belastingdienst, gemeenten) samengebracht, die bezig zijn met projecten waarin semantische methoden en analyses centraal staan. Dit voor uitwisseling van kennis en ervaringen, en het waar mogelijk meer standaardiseren van de werkwijzen, evenals de vastlegging van resultaten. Met als beoogde sluitstuk open standaarden om de uitwisselbaarheid en herbruikbaarheid tussen organisaties

te vergroten. De doing community zal fysiek samenkomen en digitaal worden ondersteund met een platform waar kennis en ervaring kan worden uitgewisseld.

Handreiking voor bestuurders en voor beleidsmaker/wetgevingsjurist

Inzicht op hoe beleid en wetgeving zicht heeft vertaald naar de praktijk is essentieel voor het overbruggen van de kloof tussen beleid, wetgeving en uitvoering. En essentieel voor het herstel van vertrouwen tussen mensen en de overheid. Standaard werken met multidisciplinaire, gestructureerde methoden vormt hierin een belangrijke sleutel. Evenals het herbruikbaar vastleggen van de uitkomsten en deze uiteindelijk uitwisselbaar maken middels open standaarden. Om nut en noodzaak nader toe te lichten worden twee handreikingen gemaakt. Een handreiking voor bestuurders en een handreiking voor makers van beleid, wetgeving en vertaling in de uitvoering. De kennis en ervaring in de learning- en doing community worden ingezet voor de samenstelling van deze handreikingen.

Ad H. Internet- en beveiligingsstandaarden

Contact met Microsoft over onvolledige ondersteuning van DANE (vertrouwelijk e-mailtransport)

In aansluiting op de eerdere briefwisseling met Microsoft ([2 januari](#), [30 januari](#), [22 mei 2023](#)), is er 11 juli 2023 een online gesprek geweest tussen Microsoft (zowel US als NL) en de Nederlandse overheid (BZK, Strategisch Leveranciersmanagement Rijksoverheid en Forum Standaardisatie). In het gesprek heeft Microsoft de planning geschetst voor de invoering van DANE op inkomende mail.

In januari 2024 zal een Private Preview starten voor een beperkt aantal klanten. Daaraan kunnen drie Nederlandse overheidsorganisaties meedoen. Inmiddels zijn SSC-ICT, DICTU en de gemeente Den Bosch aangedragen door Forum Standaardisatie en als deelnemers geaccepteerd door Microsoft. In het gesprek liet Microsoft weten dat een Public Preview in maart 2024 van start gaat, en dat DANE op inkomende mail vervolgens vanaf juni 2024 beschikbaar komt voor alle klanten (General Availability).

Alhoewel Microsoft nu daadwerkelijk qua implementatie in beweging lijkt te komen, betekent de laatstgenoemde datum opnieuw een vertraging (van maart 2024 naar juni 2024). De datum werd door Microsoft eind juni ook al op de [publieke roadmap](#) met drie maanden verschoven.

Op 21 september staat er een vervolgoverleg gepland tussen Microsoft en de Nederlandse overheid om de voortgang en planning te bespreken.

Nadere achtergrondinformatie

Microsoft ondersteunt op Exchange Online sinds begin 2022 DANE (validatie) voor [uitgaande mail](#). Dat is mede het resultaat van eerdere acties van Strategisch Leveranciersmanagement Rijk (SLM Rijk) en Forum Standaardisatie.

Voor inkomende mail heeft Microsoft de ondersteuning DANE in Exchange Online nog niet op orde, ondanks een oorspronkelijk aankondiging dat dit eind 2021 ondersteund zou worden. De ontbrekende ondersteuning zien we terug in de Metingen Informatieveiligheidsstandaarden en noemde de Staatssecretaris BZK ook in [antwoord op recente Kamervragen](#).

Strategisch Leveranciersmanagement Rijk (SLM Rijk) en Forum Standaardisatie hebben Microsoft begin 2023 [per brief](#) aangesproken op de gebrekkige ondersteuning van DANE voor inkomende mail (en daarnaast op de niet-default ondersteuning van IPv6). Na een [antwoordbrief](#) van Microsoft en een [nieuwe brief](#) vanuit de overheid, lopen er nu gesprekken over de implementatieplanning en deelname van de Nederlandse overheid aan de preview.

DANE is een voor de overheid verplichte open standaard voor beveiligd mailtransport tussen mailservers. De standaard zorgt ervoor dat het veel moeilijker wordt voor kwaadwillenden om e-mailverkeer af te luisteren.

Advies

Het advies aan overheidsorganisaties (zoals ook in de voorgaande twee vergaderingen van Forum Standaardisatie aan de orde kwam) is onveranderd, namelijk om:

1. als (potentiële) klant zelf ook een formeel verzoek bij Microsoft in te dienen voor de ondersteuning van DANE voor inkomende mail in Exchange Online;
2. als je nog geen gebruikmaakt van Exchange Online dit in ieder geval uit te stellen, totdat Microsoft de ondersteuning van DANE voor inkomende mail in Exchange Online op orde heeft;
3. als je desondanks al Exchange Online gebruikt of dit wel al wil gaan doen, dan gebruik te maken van een emailgateway die wel DANE (en de andere verplichte standaarden) ondersteunt, alhoewel dit aanvullende complexiteit en kosten met zich meebrengt.

Interoperabiliteit van berichten-apps

De [eerste definitieve versie van MLS](#) (Messaging Layer Security Protocol) is onlangs binnen IETF vastgesteld. Het is een standaard voor veilige uitwisseling van berichten ook in groepsverband. Het draagt de belofte in zich van interoperabiliteit tussen verschillende berichten-apps, zoals Whatsapp, iMessage, Wire en Signal.

MLS is ook interessant in het licht van de [Europese Digital Markets Acts](#) die mogelijk ook interoperabiliteit zal eisen van de grote messaging services. Ondertussen is Google een van de partijen die [MLS promoot](#).

Ondanks dat MLS een belangrijke stap lijkt te zijn naar interoperabiliteit tussen verschillende messaging services blijkt uit [academisch onderzoek](#) dat er ook nog voldoende uitdagingen zijn. De Duitse overheid heeft ook [onderzoek](#) uitgevoerd naar interoperabiliteit van messaging services en daarbij naar MLS gekeken.

Onderzoek CBS: Bedrijven maken steeds vaker gebruik van internetstandaarden

Om inzicht te krijgen in het beveiligingsniveau van al deze websites startte het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS), in opdracht van het ministerie van Economische zaken en Klimaat, samen met Platform Internetstandaarden een onderzoek naar het gebruik van internetstandaarden. Per bedrijfsgrootteklasse en bedrijfstak is in de periode 2020-2023 in kaart gebracht hoe goed bedrijven (veilige) internetstandaarden voor hun website gebruiken. Positief nieuws: bedrijven met een website maken steeds vaker gebruik van correcte internetstandaarden. Voor meer informatie zie het [nieuwsbericht op de website van Digital Trust Centre](#).

Presentaties en bijeenkomsten

- 5 juli 2023: [Open spreekuur Wdo en AMvB HTTPS/ HSTS](#)
- 18 juli 2023: Routing Security Summit 2023; bijdrage van Benjamin aan sessie ["Routing Security as Supply Chain Security: Threats and Opportunities"](#)
- 12 oktober 2023: Hybride sessie ["Open Forum: Procuring modern security standards by governments&industry"](#) tijdens Internet Governance Forum in Kyoto (Japan)

Ad I. Overig

Inbreng SURF voor verkiezingen 2023

SURF heeft inbreng geleverd voor de verkiezingen 2023 in de vorm van het [document "Regie op de digitale transitie"](#). In de inbreng is ook aandacht voor open standaarden: "Door ook internationaal samen te werken aan (open) #standaarden willen we een concurrerende markt bevorderen, vendor-lockin voorkomen, en vooral een betere samenwerking ondersteunen."

Zie ook de [recente Mastodon-post](#) over de inbreng van SURF voor de verkiezingen 2023.

Beschikbaarheid NEN/ISO-standaarden

NEN/ISO-standaarden zijn niet altijd kosteloos beschikbaar. Verschillende (o.a. wettelijk verplichte) NEN/ISO-standaarden, zoals NEN 3610 (geo-informatie), zijn wel voor iedereen [gratis toegankelijk](#) zijn. Daarnaast hebben Rijksambtenaren (via <https://lees-rijk.nl> en <https://connect.nen.nl>) gratis toegang tot alle NEN/ISO-standaarden, zoals NEN/ISO 27001/2 (informatiebeveiliging). De Rijksoverheid heeft voor Rijksambtenaren de rechten afgekocht.

Zie ook de [recente Mastodon-post](#) over beschikbaarheid NEN/ISO-standaarden.